

Helena Janeczek

FATA CU LEICA

Traducere din limba italiană
de Liviu Ornea

până atunci – și m-au ajutat să găsesc volumele trebuincioase.

Mulțumesc profesorului Peter Huber de la Universitatea din Basel și lui Harald Wittstock, președintele asociației Kämpfer und Freunde der Spanischen Republik 1936-1939¹, pentru veștile despre Georg Kuritzkes. Mulțumesc profesorului Paul Mendes-Flohr pentru informațiile despre Ina Britschgi-Schimmer.

Mulțumesc lui Robert Gado, care m-a condus prin Leipzig și m-a ajutat să consult Staatsarchiv Sachsen.

Mulțumesc cui a încercat să frâneze cumva mania mea documentară, amintindu-mi că scriu un roman. E adevărat: chiar dacă m-am bazat pe izvoare, sufletul cărții e, prin forța lucrurilor, rodul imaginației mele.

Mi-am permis licența de a-mi numi tot timpul protagonistă „Gerda”, chiar dacă numele ei era Gerta Pohorylle, pentru că ea însăși prefera varianta mai dulce și mai răspândită a numelui ei.

Mulțumesc prietenelor și prietenilor care m-au ascultat, încurajat, suportat. Știu ei la cine mă refer.

¹ Luptători și prieteni ai Republicii Spaniole (1936-1939) (n. r).

CUPRINS

Prolog	
Perechi, fotografii, coincidențe #1	7
Partea întâi	
Willy Chardack, <i>Buffalo, N.Y., 1960</i>	21
Partea a doua	
Ruth Cerf, <i>Paris, 1938</i>	129
Partea a treia	
Georg Kuritzkes, <i>Roma, 1960</i>	243
Epilog	
Perechi, fotografii, coincidențe #2	371
<i>Mulțumiri și note</i>	419

Doctorul Chardack s-a trezit devreme. Se spală, se îmbracă, își duce în birou o ceașcă de cafea solubilă și *New York Times*-ul de weekend, răsfoiește paginile de politică, pe care vrea s-o urmărească mai îndeaproape acum, când cursa pentru Casa Albă e mai strânsă. Apoi lasă din nou ziarul pe masă, cu fața-n jos, își pregătește hârtia și pixul și se apucă de lucru.

De-afară nu se-aude nici un zgomot, doar țipetele sporadice ale rândunelilor și ciorilor și huruitul depărtat al vreunei mașini care caută o pompă de benzină sau se duce naiba știe unde. Mai târziu or să înceapă și vecinii să se suie-n mașini ca să meargă la biserică, în vizită la rude sau la restaurante cu „Sunday's Special Breakfast” – din fericire, sunt treburi care nu-l privesc pe doctorul Chardack.

Nu se miră când sună telefonul imediat ce a început să scrie un articol, strigă „E pentru mine!” către ceilalți din casă, mai degrabă din obișnuință decât ca nu cumva soția să se năpustească asupra aparatului.

— Dr. Chardack, răspunde ca de obicei, fără să schițeze vreun salut.

— Hold on, sir, call from Italy for you.¹

— Willy, zice o voce vătuită de telecomunicațiile intercontinentale, sper că nu te-am trezit.

— Nein! Absolut nicht!

A priceput imediat cine e. Vechii prieteni erau încă acolo, întipăriți ca urma unei căzături urâte dintr-un copac din Rosental², și cine mai era în viață putea da semne.

— Georg, s-a întâmplat ceva? Probleme?

Pe vremea când el era Willy, era și prietenul la care se putea apela într-o chestiune practică: bani, în general, dat fiind că întotdeauna avusese mai mulți decât ceilalți. De-asta râde acum interlocutorul, râde tare, în timp ce-i spune că n-are nevoie de nimic, dar ceva, asta-i sigur, tot s-a întâmplat, și chestia aia el o făcuse acolo în America, o chestie așa de mare că n-a rezistat să nu-i telefoneze în loc să-i scrie o scrisoare.

— Felicitări! E formidabil ce-ai făcut, mai c-aș spune: epocal.

— Mulțumesc, răspunde pe un ton și-ntr-un ritm care aduc prea mult cu un automat.

Doctorul Chardack nu e un tip căruia să-i placă complimentele, preferă vorbele de spirit, dar acum nu-i vine nici una în minte.

¹ Așteptați, domnule. Aveți un apel din Italia (engl., în orig.).

² Parc celebru din Leipzig (n. tr.).

Pe vremuri, erau campioni la bășcălie. Nu, asta e o exagerare, dar erau buni la însuflețit cu remarci ironice seriozitatea solemnă a debaterilor, iar Willy Chardack n-a fost niciodată mai prejos de prietenii lui. Acum și colegii îi apreciau umorul sec, pus în evidență și mai bine de accentul german (acela al oamenilor de știință nebuni), iar lui îi convenea să nu pară prea ursuz pentru parametrii americani – un personaj.

Ascultând vocea îndepărtată a lui Georg Kuritzkes, doctorul Chardack îl revede *en plein air* cu toată gașca lor veselă, sau nu neapărat în aer liber, ci într-o atmosferă de film francez, veselă și luminoasă, chiar dacă încă nu erau la Paris. Dar Rosental suporta o comparație cu Bois de Boulogne iar pasajele din Leipzig erau faimoase. Industria și comerțul, muzica și editurile se mândreau cu tradiții centenare, iar soliditatea aceasta burgheză atrăgea ca un magnet nou-veniții din provinciile din Est, care făceau ca orașul să arate din ce în ce mai mult ca o adevărată metropolă, până și în contrastele și conflictele lui. Asta până când au luat-o razna bătăile și grevele, criza economică mondială care grăbea catastrofa germană. Fețele crispate pe care le găsea Willy acasă, când taică-su era exasperat de cozile celor care căutau de lucru, orice fel de lucru, în timp ce el deja cu greu își mai ținea băieții de prăvălie și

lucrătorii, fiindcă începuse să oscileze până și bursa blănurilor, care prosperase în Leipzig încă din Evul Mediu sau chiar dinainte.

El și prietenii lui, care nu erau nevoiți să se confrunte cu clienți în insolvență, erau dispuși să lupte împotriva tuturor, chiar dacă proveneau din familii înstărite. Nimic nu-i oprea s-o facă, nimic nu-i oprea să meargă în excursii și să doarmă în cort sub stele, să curteze fetele, și erau câteva drăguțe, ba chiar unele trăznet (Ruth Cerf, care se transformase dintr-o scândură uscată într-o blondă înaltă și maiestuoasă, sau Gerda, care era persoana cea mai încântătoare, mai vie și mai haioasă pe care-o cunoscuse vreodată în universul feminin), nimic nu-i oprea să râdă. Cheful de glumă nu le pierise nici măcar în preajma victoriei lui Hitler, când deja stăteau cu valizele pregătite. Nimeni nu le putea răpi acea resursă care-i făcea egali, tovarăși în felul în care se poziționau în lumea care-i sfida pe naziști. Deși egali cu adevărat nu erau, Georg era exemplul cel mai bun. Era strălucitor, dar ca printr-un exces risipit inutil, cumva echivalentul teancurilor de cămăși (din bumbac egiptean!) care zăceau în șifonierele casei Chardack de când Willy intrase în mediile de stânga. Georg Kuritzkes era inteligent, frumos, athletic. Leal și de încredere. Capacitate excelentă de a aduna oameni, a-i instrui și a-i organiza. Dansator

dezinvolt. Cunoscător pasionat al ultimelor gusturi muzicale de peste ocean. Curajos. Hotărât. Spiritual, pe deasupra. Cum să fi reușit un Willy Chardack să fie prima opțiune a fetelor? Îi spuneau „Șoricar“ cu mult înainte ca porecla să-i devină antipatică, atunci când Gerda Pohorylle o adoptase imediat, cu ușorul ei accent de Stuttgart. Păi, nu reușise. Totuși, faptul că Georg era și amuzant alimenta o afecțiune care se ridica deasupra acelei ierarhii a băieților, o afecțiune aparent durabilă, după cum o demonstra emoția resimțită acum. Efectul unui râs redescoperit după o perioadă care părea lungă cât un secol.

Georg i-a dat informații la zi despre fratele lui din America, însurat, mutat în casă nouă, cu vedere spre Munții Stâncoși. Tocmai Soma îi trimisese o tăietură din ziar: ajunsă după un interval biblic, evitând meandrele moarte ale poștei italiene, o surpriză totală, entuziasmantă.

— Cine știe dacă nu iei și Nobelul.

— Pe dracu'. Suntem doar un inginer care-și face experimentele într-o magazie de lângă o casă plină de plozi și doi doctori dintr-un spital pentru veterani. În Buffalo, nu la Harvard. Industria medicală a venit în recunoaștere, nu mai prididesc cu încurajările și promisiunile, dar fonduri sau cereri de licență pentru brevet – ioc, deocamdată.

— Am priceput. Dar să pui lângă inimă un motorăș cu care să poți înota, juca fotbal, alerga după autobuz, asta-i ditamai revoluția, ce naiba. Or să-și dea seama.

— Să sperăm. Când ai sunat, credeam că e spitalul ori vreun pacient externat. „E vreo problemă?” – o spun deja ca fetele de la telefoane – „vă fac legătura”. Dar mă bucur, sigur.

— Abia aștept. Până la urmă, vei fi singurul care-a schimbat ceva. Ți-am spus eu: tu ești cel care-a făcut revoluția...

De data asta, doctorul Chardack avea răspunsul pregătit. Ar fi vrut să aducă vorba despre studenții care încercau să zguduie America nefăcând altceva decât să se așeze la o teighea interzisă negrilor, până când Woolworths și apoi celelalte lanțuri comerciale au acceptat clienți de culoare în *lunch-counter*-urile din Sudul rasist. Ar fi vrut să compare credința lor atât de fermă și de pașnică, ghidată de un reverend botezat cu numele lui Martin Luther, cu aceea pe care-o găsisese la fiul unui tâmplar englez ajuns inginer electronist grație programului de educație pentru veterani. „Providența mi-a dictat greșeala concludentă, dragă Chardack, o să vezi că până la urmă se rezolvă totul”, repeta inginerul Greatbatch când doctorul dădea fuga la magazin ca să-i arate a enșpea problemă. Ar fi vrut să-i spună lui Georg că tocmai el, cel fără credință,

a renăscut cu fiecare impuls electric al inimii unui bolnav și că îl împlinise unicul nume căruia i s-a închinat vreodată, Esculap¹.

— Mie-mi ajunge munca mea, zice.

Celălalt râde cu timbrul acela păstos și puternic, un răs complice, dar doctorul Chardack deslușește o fisură în vocea lui Georg și-l lasă să continue.

— Și mie mi-ar plăcea să mă dedic doar cercetării medicale, nu te plictisești și e clar că faci ceva util. Dar în zona mea, invențiile miraculoase sunt improbabile. Ce bine-ar fi, după un ictus, să putem lipi o jucărie ca a voastră!

Doctorul Chardack simte din nou un nod în gât, o notă de neplăcere. Dar știe cum s-o aline cu o glumă:

— Mie inima, ție creierul! Noi doi ne împărțim organele vitale ca marile puteri lumea, acum și cosmosul.

— Important e să avem ceva de împărțit, nu? Și-acum, că or să te cheme pe toate continentele, sper că o să dai un semn de viață dacă treci și pe-aici.

Pentru c-au ajuns la politețuri, doctorul Chardack s-a înseninat. Până la urmă, nu era puțin lucru că dintre toate țelurile și visele pe care le

¹ Zeu din mitologia greacă, având puteri tămăduitoare. Toiașul lui Esculap, pe care este încolăcit un șarpe, este simbolul științelor medicale (n. r.).

împărtășiseră – medicina, Gerda, antifascismul – primul rămăsese al amândurora.

Conversația se încheie cu schimbul datelor de contact ale doctorului Chardack și ale doctorului Kuritzkes, care se gândește să părăsească FAO¹ și, în general, ONU, chiar dacă nu-i surâde ideea că nu va mai fi bine-venit peste tot.

— Atunci, te aștept, Willy, aștept ca mușchiul fără vlagă al vechii Europe să te primească triumfal...

În picioare, pentru câteva clipe, în fața aparatului pus în furcă, doctorul Chardack încă aude ultimul banc al prietenului său, atât de cald în ciuda sarcasmului implicit. Dar îndată ce-și dă seama ce-l prilejuise – aluziile astea telefonice neclare – se crispează.

De ce se dusesse Georg la Roma? Chiar se iluzionase că acolo, la FAO, ar fi învins foamea, nici mai mult, nici mai puțin? Nu fusese niciodată un naiv sau un exaltat, dimpotrivă. Cine știe dacă s-ar fi dus în Spania de n-ar fi venit să-l convingă nebuna aia – s-o refuzi pe Gerda, vezi să nu! Era nebună de legat, chiar mai mult decât Capa, care a înlemnit când a descoperit că ea nu se mulțumea cu o lungă vacanță italiană la celebrul Georg. Nu, inconștienta aia luase cu ea pozele milițiilor republicane în leagănul fascismului! Gerda, impasibilă, o ținea sus și tare că erau

¹ Food and Agriculture Organization, agenție a Organizației Națiunilor Unite (n. r.).

prostii, pretexte ca să-i facă o scenă, și cine asista la cearta asta în zarva primitoare a unei cafenele pariziene abia își stăpânea un surâs admirativ.

În orice caz, Georg Kuritzkes se alăturase Brigăzilor Internaționale¹ și-apoi rămăsese la Marsilia, intrând în *Résistance*, în timp ce Willy ridica ancora către Statele Unite. Dar, înainte să urce în munți, Georg își luase licența, iar după Eliberare se specializase cu o teză care-i adusese un post de cercetător la UNESCO.

Acum, doctorul Chardack se ferește de politică, dar politica tot nu-i dă pace. Cum ar putea înghiți faptul că SUA refuză oameni de știință ca Georg Kuritzkes din pricina sfintei spaima de tot ce e roșu? Pe de altă parte, nu e sigur că Georg suferă din cauza asta. S-o fi întors el în Italia pentru că așa a decis ONU, dar s-ar putea să-i fie chiar bine acolo, dacă nu s-a schimbat prea mult.

Ajuns în acest punct, doctorul Chardack se simte ușurat. Astfel, când se reapucă de lucru, frontul noros de peste Atlantic s-a risipit deja.

Nu atunci s-a-ntâmplat. Acela era un moment al zilei când, satisfăcut de terminarea primei forme a articolului, în timp ce la parter se trânteau ușile (pleacă toți, din fericire), simțea lumea

¹ Unități paramilitare care susțineau Frontul Popular în timpul Războiului Civil din Spania (n. r.).